

اجتماعیات مجموعہ سی

صفحہ : ۲

میس ۱۳۳۳

نہ : ۱

اجتماعیائده احصائی اصول

— ۲ —

اجتماعیائده احصائی اصولك استعمالنده اك اول نظر دقته آله حق جهت ، مقصده موافق مشعرلر انتخابدر . اجتماعی ترقی و تجدد ، اجتماعی تساند ، سویه عرفان ، سویه احتیاج ، عائله رابطه لرینك درجه قوتی ، جمعیت ایچنده انسان حیاته ویریلن قیمتك درجه سی دوعرودن دوعرویه قابل مساحه دكلدر . تدقیق ایتك ایستدیکمز احوال و شرائطی مشعر اوله حق قابل مساحه بر واسطه بولمی و تدقیقاتمزی او واسطه اعانه سیله یوروتملی یز .

عمومی صورتده بر جمعیتده کی قوه حیاتیه نك درجه سنی و تکاملك درجه سرعتی اولچمك اینجون اك موافق واسطه ، حرکات نفوس حقنده کی معلوماتدر . نفوسك حرکاتی ، بنیه اجتماعیده کی تحولاته اك ای وقطعی بر میزاندر . بر مملکتك تاریخ تکاملی ، او مملکتك مختلف زمانلرده کی مقدار نفوسی احتوا ایدن قیصه بر ارقام جدولی ، جلدلر دولوسی تاریخ کتابلرندن دها بلیغ بر صورتده افاده ایدم بیلیر . کچمش عصرلرله باقه حق اولورسه ق شرائط اجتماعی نك توقف حالنده بولوندیغی و دائماً عین چیغر داخلنده دونوب کیتدیکی زمانلرده نفوس مقدارینك مساوی قالدیغی کورورز . فوق العاده بر سبب نتیجه سنده نفوسده بردن بره بر تناقص حاصل اولسه بیله بر ایکی نسل ظرفنده بویوشلق دولدر لمقده واسکی حال عودت ایتمکده در . مثلاً اون دردنجی عصرده کی وبا نتیجه سنده اوروپانك هر مملکتی نفوسنك بویوك بر قسمی غائب ایتدیکی حالده اون بشنجی عصرك ابتدالرنده نفوس وبادن اولکی درجه یه وارده بيلمشدر . اون بشنجی و اون آلتنجی عصرلرده کی تجاری انقلاب ، اجتماعی حیاتی اسکی چیغرلری خارجه چیقارنجه بو انقلابه اشتراك ایدن مملکتلرک نفوسنده آز زمانده ایچه بر تزايد حاصل اولمغه باشلامشدر . عصرلرجه ثابت قالان نفوس بردن بره حرکت کلمش و صناعی انقلاب زمانه قدر یواش یواش آرمشدر . اون طقوزنجی عصرده ده صناعی انقلاب نتیجه سنده تجدد اشتراك ایدن مملکتلرده بوندن اول تاریخك هیچ بر دوره سنده مثلی کورولمه مش بر مقیاسده نفوس

تزایدی حصولہ کلمشدر۔ بوکامقابل مؤسس حیاتلری، قارشیلرینه دها اینی مجهز وهرجهتله کمدیلرینه فائق عنصرلرچیقماسی اوزرینه توازنی غائب ایدوب انحطاطه میل ایدن زمره لر آره سنده نفوس درحال تناقصه باشلامقدمه در۔ بیاضلرله تماس ایدن آمریکا، اوسترالیا و آفریقا یرلیری آره سنده درحال بر تناقص نفوس باش کوسترمشدر۔ توازنی اخلال ایدن هر نوع داخلی بحرانلر و تخریبکارانه جریانلرده تاثیرلرینی، فرانسه ده و ایرلانده اولدینی کی، درحال بر نفوس تناقص شکندمه اورته یه قویارلر۔ دیمک که نفوس استاتستیکلری هر هانکی بر استقامته دوغرو جریان ایدن اجتماعی تحوللرک اک حساس بر میزانیدر۔ ترمومتر و نصل هوا تبدللرینه تابع اوله رق اینوب چیقارسه نفوس ده ایلری به و کری به دوغرو وقوع بولان اجتماعی تحوللره اوله جه تابع اولور۔ نفوسک تزايد و تناقصنده کی سبب و مناسبتلری احصائی اصولله تحلیل ایده جک اولورسه ق اجتماعی تحوللک منبعلرینه اک دوغرو بر یولله واصل اولمش اولورز۔

نفوسدن صوکره مملکتک عمومی استحصالات، استهلاکات و تجارتی ده اینی بر عمومی میزان خدمتی کوره بیلیو۔ یالکز بو میزانی وقوف و اختصاص دائره سنده قوللانمق لازمدر۔ رقمک معناسنی بیلمکسزین ظاهری کللرینه کوره نتیجه لر چیقارمغه قالمیشمق دوغرو دکلددر۔

اجتماعی تساندی اک عمومی شکندمه نصل اولچه جکز؟ بو خصوصده بر تک میزانه اعتبار ایتیه رک بر قاچ مساحه اساسی آرامق مناسبدر۔ مثلا مؤسس و جمعیتک تصویبنی حائز قاعده و عادتله، طرز تلبسه، طرز حیانه درجه درجه رعایت ایدن فردلرک مقدارینی - درجه لری قبول ایده جکمز اساسله کوره تحدید ایتک صورتیه - صایارز۔ دین و تابعیتی تبدیل ایدنلرک، آره لرنده تساند رابطهلری بولونان زمره خارجنده ازدواج عقد ایدنلرک، جمعیتک خوش کورمدیکی مختلف فعل و حرکتلری ایشله یئلرک مقدارینی کوسترن استاتستیکلرده بو طریقله یاپدیغمز تعدادک نتیجه لرینی قوتروله اتمامه خدمت ایدر۔

سویه عرفانی اولچمک ایچون مختلف درجه لرده مکتبلرده کی طلبه نک مقدارینه، مملکتده باصیلان کتابلرک و موقوف نشریاتک نوعه، هر نوعه کیلرک صایتشنه، کتبخانه لرده و خصوصی اللرده بولونان کتاب و غزته لردن نه درجه یه قدر استفاده

ایدلیکنه خارجدن وقوع بولان کتاب ادخالته ، سرکی وموزملری زیارت ایدنلرک مقدارینه ، مختلف علم وعرقان مسئله وتشنلرینه کوسترلین علاقهنک درجهسنه ، وفیات مقدارینه وبعض خسته لقلرک درجه انتشارینه مراجعت ایدم بیایرز .

سویه احتیاجی ، مقدار نفوسه نسبتله هر درلو استهلا کاتده ، بالخاصه دوغروندن دوغرویه تمید حیاته خدمت ایتمین اشیانک استهلا کنده وبو میانه کتساب وغزته صایتشده ، تیاترو وسینه مانر حاصلاتنده ، وسائط نقلیه وارداتنده وابینه نک انشآت و قیمتده حصوله کلن تراید ، عائله بودجه لرنده مختلف احتیاجلر ایچون اجرا ایدیلن صرفیات اعانه سیله اولچه بیایرز .

عائله رابطه لرینک قوتی اولچمک ایچون طلاق استاتستیکلرندن استفاده ایتمک ممکندر . فقط بو واسطه دن استفاده خصوصنده پک احتیاطکار اولمق لازمدر . چونکه بر دفعه طلاق بعض مملکتلرده دین وقانون طرفندن اجتماعی ایجاباتک خلاقه جبری صورتده منع ایدلمشدر . بر عائله نک رابطه لری اجتماعی معناسیله چوزولور و طلاق ماهیتنی آیرده قانون بوکاتلاق دیمه مکده تعنیدر ووقعه طلاق استاتستیکلرینه درج ایدلر . عائله رابطه لرنده کی انفساحه طلاق حکمنی ویرمه ین مملکتلر ، طلاق قولا یجه حصوله مساعد ایدن مملکتلرله عائله رابطه لرینک درجه قوتی نقطه نظرندن بالطبع مقایسه ایدیه مز . صکره دیگر بر جهت دها وار : طلاق شرائط مخصوصه داره سنده عائله رابطه لرینک قوتنه بیله دلالت ایتیه سی احتمالی واردر . مثلا عائله ایچنده نام بر آهنگ بولوتماسنه اوقدر قیمت ویریلرکه بو آهنگی حاصل ایدمه یین ازدواجلر همان قانونک کوستردیکی تسهیلات سایه سنده وایکی طرفک رضاسیله فسخ ایدیلر . فسخ ایدلمه یین عائله لر داخلنده ایسه پک قوتلی رابطه لر حکم سورر . اسویجره و آمریکا کبی عائله رابطه لرینک الک قوتلی بولوندیغی ایکی مملکتده عین زمانده طلاق هر مملکتدن فضلدر . دیمک که طلاق عائله رابطه لرینک قوتنه مطلق صورتده بر مشعر ومیزان اوله مایور . بو بایده بر حکم ویرمزدن اول موضوع تدقیق اولان جمعیت ایچنده کی شرائط مخصوصه ایجه تحلیل اولونمیدر . ازدواجلرک وبونلرک محصولی اولان تولداتک مقداری ، عائله افرادی آرمسده کی نفقه دعوالری وسائر دعوالر ، غیر مشروع رابطه لرک تکثری عائله رابطه لرینک قوتنه برر مشعر اوله بیلر .

انسان حیاتنه ویریلن قیمتی اولچمک ایچون مراجعت ایدیلن واسطه بالطبع وفیاتدر . بالخاصه قضا ، جنایت واتخارلر کبی جبری صورتلرله وقوع بولان وفیات انسان حیاتنه

ویریلن قیمتہ دھا واضح بر میزاندر . یالکز شوراسی واردرکہ عمومیت اعتباریلہ و فیاٹک مقداری ایکی مختلف جمعیت آرمسندہ مدنی تشکیلات و سوبہ عرفان اعتباریلہ موجود فرقلری کومستردیکی و بر مقایسہ اساسی تشکیلی ایدہ بیلدیکی حالده بسیط بر حیات کچیرن بر جمعیتہ مغلوق بر صنای حیات کچیرن بر جمعیتی جبری و فیاٹ نقطہ نظرندن مقایسہ ایدہ مہیز . بویلہ بر مقایسہ انجق مساوی سوبہ دہ بولونان ایکی جمعیت آرمسندہ باییلہ بیلیر . بورایہ قدر مثال اولہرق ذکر ایتدی کمز مسئلہ لر ویا دیگر هر هانکی اجتماعی مسئلہ حقندہ مقصدہ کافی بر ویا بر قاج مشعر انتخاب ایتدک . بونلر حقندہ یا کندیمز احصائی اصولک درلو درلو قاعدہ و اینجہ لکترینہ رعایت ایتک صورتیلہ معلومات طوبلادق ویا باشقلری طرفندن حاضر لائمش استاتستیکلر بولادق . صوکرہ نہ یا بہ جغز ؟

اولا خاطر مزہ کلہ جک شی ، المزدہ کی معلومات احصائیہ نک علمی بر قیمتی اولوب اولمیدیغنی دریندن درینہ آراشدیر مق اولمیدر . احصائیاتک اوکرتدیکی صورتدہ طوبلانان معلومات نہ قدر قیمتی ایسہ قاعدہ سز صورتدہ بر آرمہ کتیریلن رقملر او قدر ضررلی و تہلکہ لیدر . ارقامدہ کی کاذب بلاغت بزی پک یا کلش یوللرہ سوق ایدیہ بیلیر . معلوماتک بعض نقصانلرینہ رغماً استفادہ ایدیہ بیلہ جک بر شکلدہ اولدیغنه قناعت حاصل ایتدکدن صوکرہ تحلیلہ کیریشمہ مز ایجاب ایدر . بوتخلیلدہ موفق اولوق و علی العموم اجتماعی حادثہ لری اکلایہ بیلیمک ایچون توزیع (distribution) منحنیسی فکریخی ذہن مزہ ایچہ برلشدیر ملی یز . ایلمک مقالہ مزده بالمناصبہ بو منحنینک معناسندن بر آز بحث ایتشدک بورادہ مقصدی دیگر بر شکلدہ افادہ ایتمکہ چالیشلم : تحلیل ایتک ایستدیکمز هر کلیات ایچندہ بر تنوع واردر . بویوک مقدار لردہ فردلرک ویا حادثہ لرک بر برینک عینی اولماسنہ احتمال یوقدر . کلیات ایچندہ کی تنوع کینی و انتظام سز بر شکلدہ دکدر . مطلقا انمودج انتظامی دیبہ بیلہ جکمز بر انتظامی حائر در . کلیات ایچندہ کی فردلردن چوغی بر برلرینہ باقین و متوسط بر درجہ دہ در . بونلر کلیاتک انمودجنی (تیپ) تشکیل ایدرلر . بر قسمی وسطینک فوقندہ ، بر قسمی دہ درونندہ در . وسطیدن اوزاقلاشدجہ مختلف درجہ لردہ کی فردلرک مقداری آزالیور . نہایت اعظمی و اصغر ی درجہ لردہ کلینورکہ بورالردہ یا بر ویا ایکی فرد واردر . بونلر کلیاتک ہیئت عمومیه سنہ نظراً فوق العادہ بر وضعیتہ قالمقدہ درلر . بونکله برابر هیچ بر نقطہ دہ فاصلہ یوقدر . اعظمی و اصغر ی آرمسندہ متوسطہ یا قلاشدجہ مقدارلری آرتان فردلر دواملی بر زنجیر تشکیل ایدرلر .

مثلاً تدقیقاتمركز بر جمعیتك بوتون افرادینه شامل بولوندیغنی وموضوعنك فردلرده کی استعداد وقابلیت اولدیغنی فرض ایدم . استعداد وقابلیتی اولجه بیلیمك ایچون بر مشعر انتخاب ایتدك وبوکا کوره بر جوق درجهلر آیردق نتیجهده کوره جکزرکه فردلرک چوغنی متوسط درجهلره یعنی عمومی انموزجه منسوبدر . وسطینك دوننده آاز استعدادلیر ، استعداددن محروم اولانلر ، نهایت درجه درجه ابلهلر واردر . وسطینك فوقندهده استعداد وقابلیتده ایلری کیدنلر ، منسوبینی کیتدکجه آاز درجهلر تشکیل ایدرلر . نهایت مستثنا قابلیتده بر ویا بر قاچ بویوک آدم کلیر کرک بو بویوک آدملر ، کرک مستثنا درجهده ابلهلر وکرک بونلرک آره سنده کی متوسط درجهلرده کی فردلر جمعیت ایچنده حکم سورن شرائط مجموعه نك محصولیدر . آره لرنده هیچ فاصله یوقدر . مختلف درجهلره منسوب فردلر حد اعظمی ایله حد اصغری بی بر زنجیر کی برله شیردرلر .

تدقیق ایتمك ایستدیکمز هر کلیات ایچنده مطلقا بر انموزج انتظامی واردر . کلیات افرادی ، تپسی کوسترن بر نقطه دن ایکی طرفه دوغرو اینین بر منحنینك مختلف نقطه لرینه توزیع ایدلمشدر . اوصورتله که بر نهایت نقطه سنه اعظمی ، دیکرینه اصغری شرائطی حائر بر ویا ایکی فرد اصابت ایدر .

فرد و حادثه لردن مرکب هر کلیاتی عین جنسندن باشقه کلیات ایله مقایسه ایده بیلیمك ایچون اوچ متوسط حدك اعاسنه مراجعت اولتور . بونلردن بری بیلدیکمز عدد وسطیدره ایکنجیسی یوزه نسبتله اللنجی فردك درجه وحالی کوسترن حددرکه بوکا حد ناصف دییه جکزر . اوچنجیسی کلیات افرادندن چوغنك نه حالده بولوندیغنی کوسترن حددر . بوده انموزج (تپ) حدیدر . کلیاتی الای بر صورتده تمثیل ایدن بو اوچ حد ، مقایسه یه خدمت ایتدیکی کی کلیات داخلنده نه درجه یه قدر منتظم بر توزیع بولوندیغنی کوسترمکه ده یارار . یالکزر تصادفك تأثیرینه تابع اولوب حاکم واصطفائی تأثیرلره تابع بولونمایان خصوصلرده صوک درجهده منتظم بر توزیع واردر وهر اوچ حد بر برینه مساویدر . انتظامسزلفك درجه سنه کوره اوچ حد آره سنده کوچوک ویا بویوک فرق وفاصله لر بولتور . کلیاتی تپ انتظامی نقطه نظرندن تدقیق ایتدکدن صکره افرادینك بر برندن نه درجه یه قدر انحراف ایتدیکنی ، یعنی کلیات ایچنده کی عدم تجانسك درجه سی نه اولدیغنی آراشدررز بونی اولچیمك ایچون الکیسیت واسطه ، اعظمی ایله اصغری آره سنده کی فرقی کوسترمکدر . فقط بو واسطه اعظمی ایله اصغری آره سنده کی فرقی افاده ایتمکله قالوب کلیات داخلنده کی

عدم تجانسك درجہ سنی کو سترہ مدیکی ایچون علمی مقصدلر ایچون کافیدر . علمائے شایان قبول اولان واسطه ، فردلردن هر برینك متوسط حدلردن نه قدر انحراف ایستدیکنی حساب ایدرهك بوانحرافلرك وسطی سنی المقددر . انحرافلرك وسطی سنی ، بزه برزمره ایچنده نه درجہ یه قدر عدم تجانس بولوندیغنی برتک عدده قطعی بر صورتد افاده ایستدیکنی ایچون بزه زمهره حقنده بر فکر ویرمکه برابر انحراف و تخالف نقطه نظرندن عین نوعدن زمهره لری مقایسه ایتمکده واسطه اولور .

کلیاتی بو یولده تحلیللردن کچیرنجه برده احصائی اصولله سبب و مناسبتلری آراشدیرمغه چالیشیرز . ایکی قسم حادثه لر آرمسند مناسبت بولندیغندن تحقیق ایچون بری آرتدجه دیگرینك آرتماسی ، اکسلدکجه اکسیله سی لازمدر . اگر ایکی طرفده کی تزايد ویا تناقص مساوی نسبتده بولونورسه مناسبت تام اولمش اولور که احصائیات لساننده بو واحده ، مناسبتك کلیاً فقدانی ده صفرله افاده ایدیلیر . تام اولمایان مناسبتلرك صفرله واحد آرمسند بر یری وارد . مثلاً ثروتك تزايدی ایله اخلاقسنزلق آرمسندو معیشت فیناتنك ترفی ایله عقد ازدواج آرمسند ، معلومات ایله جنایت آرمسند ، نفوسك تزايدی ایله خارجی مهاجرت آرمسند نه درجہ یه قدر مناسبت بولوندیغنی ، المزدده کی معلومات احصائیهدن استفاده ایدرهك ینه برتک عدده افاده ایدم بیلیرز .

بو خصوصده مراجعت ایدیلن حساب عملیه لرندن بو صحیفه لرده بحث ایتمک لزام یوقدر . آکلاتمق ایستدیکمز جهت ، مناسب مشعرلر اعانه سیله اجتماعی قیمتلر حقنده الده ایدیلن معلومات احصائیهدن نه طرزده اصوللرله تحلیل و تدقیق ایدیه بیله جکی وسبب و مناسبتلرك آراشدیریه بیله جکیدر . بورایه قدر ویریلن بمجل معلومات بیله احصائی اصولك اجتماعی مثبت و عملی بر شکله قویمق ایچون نه کبی خدمتلر ایدم بیله جکی حقنده عمومی بر فکر ویرمکه کافیدر . احصائی اصولله شمده یه قدر اجتماعیات ساحه سنده یاییلان تدقیقات پك محدوددر . اداری مقصدلرله حکومتلر طرفندن طویلانان مکمل معلومات احصائیهدن بیله پك آز استفاده ایدلمشدر . بوندن صوکره اجتماعیات هیچ شبهه سز کیتدکجه فضله بر مقیاسده احصائی اصوله استناد ایدم جک و بوسایه ده فلسفه ایله بسبتون علاقہ سنی کسهرك مثبت بر علم اوله جقدر .

دارالفنون ادبیات فاکولته سی احصائیات مدرسی

احمد امین